

Csömörből vödörbe Bányai Tamás:
Mire minden jóra fordul
Magyar Napló, Bp., 2008.

Ha valaki látta a *Nem vénnek való vidék* című filmet, az könnyen elképzelheti a *Mire minden jóra fordul* alaphangulatát. Haszontalannak tűnő, magányos emberek, kiüresedett kapcsolatok, kietlen tájak, mobilház, esetünkben az akció mellőzésével. Azonban mindez kevés lett volna ahhoz, hogy a 2007-ben alapított Barankovics István Alapítvány regénypályázatán első helyezést érjen el Bányai Tamás könyve. A rendszerváltás után Amerikába csöppent Sárdi Mátyás, mint citromlé a tejet, összerántja maga körül a sivár nyugalmat, s létrehoz egy olyan különleges atmoszférát, amelynek megértéséhez egyszerre kell magyarnak és XXI. századinak, hűségnek és otthontalannak lenni.

Ökölbe szorított kézzel látjuk először főszereplőnk a regény nyitójelentében, amikor is az előtte napozgató öregembert, Willyt nézi, s közben arra gondol, ütni kéne. Az ütés persze elmarad, az ökölbe szorított kéz, mint a tehetetlen düh, a megbéklyózott erő, a hatalomnak alávetett szabadság a regény egész szimbólumaként is értelmezhető. De hogyan juthat el valaki odáig, hogy egy idős, szinte magatehetetlen, bár borzasztóan makacs öregembert megüssön? És egyáltalán, miért kell egy meglett korú férfinak távol a családjától, a hazájától, anyanyelvétől élnie?

Kiindulási pontunk a kádárizmus korabeli Magyarország, egy örökké elégedetlen feleség, aki a saját testvérével versengve próbál előrébb jutni a szocializmus létráján, magyarán házat, nyaralót, szép ruhákat akar bármi áron. A férj, azaz Sárdi, persze mindent megtesz azért, hogy kielégítse felesége telhetetlen igényeit. Vállalkozásba kezd; a kilencvenes évek privatizációs ügyeskedéseiben mégsem tudja átugrani a manipulációk buktatóit, és belebukik az üzletbe. S dől vele együtt minden, a kemény munkával és a barátok segítségével felépített velencei nyaraló, a házassága, a rigolyás feleségével együtt, aki még ekkor is az öccse korrupcióval elért anyagi sikereit tudja csak férje orra alá dörgölni. Megbukik egy egész élet, amiért talán nem is olyan nagy kár.

Sárdi Mátyás kivándorol Amerikába egy szebb jövő felé, mint azt már annyian remélték korábban. De Amerika sem hozza meg a remélt boldogságot, vagy legalább az élhetőbb életet. Alkalmi munkák után végre ápolói állást kap az idős Willy mellett, s kettejük kapcsolatára az a régi közhely illik, miszerint a rab és őrzője egyformán rabságban él. Sárdi szabadságot itt sem talál, életébe átmeneti enyhülést csak egy szerető és egy

kutya hoz, utóbbi az emberség, a ragaszkodás és a hűség utolsó őrzőjeként jelenik meg.

A regényidő azt a bizonytalan hosszúságú időszakot öleli fel, amit Sárdi Willy, a hívő fia által megtagadott apa mellett tölt el, harcolva önmagával és az öreg paszszív ellenszegülésével. Igen erősen és meghatóan ábrázolja Bányai a két egymásnak feszülő ember személyiségét, akaratát, amely a kiszolgáltatottságban végül finoman feloldódik, a szerető megjelenésekor huncut összekacsintásokig enyhül, de egészen majd csak az idős férfi halálával szűnik meg.

Érdemes egy kicsit részletesebb figyelmet szentelni a regény kompozíciós technikájának, illetve narrációjának. Az egyes fejezetek eltérő idősíkokban és térben játszódnak. Hol Amerikában vagyunk, hol a nyolcvanas évek, hol a kilencvenes évek Magyarországon, hol Sárdi, hol valamelyik hozzátartozója, például sógora vagy Amerikába kivándorolt barátja beszél Sárdiról vagy a feleségéről egyes szám első személyben, hol egy viszonylag semleges narrátor mondja el Sárdi amerikai életének eseményeit. A regény társadalomkritikai élcét és komor hangulatát kellőképp oldja a helyenként szókimondó, élőbeszédet utánzó elbeszélőmód, sokszor kiszólva egy meg nem nevezett hallgatóhoz, párbeszédbe lépve valakivel, aki az író, az olvasó vagy egy harmadik személy egyaránt lehet. A különféle elbeszélői alanyok megszólalásmódja stilisztikailag elkülönülnek egymástól, szókészletük, nyelvhasználatuk külön egész. Így kerülnek be különféle angol szavak, szófordulatok vagy a szocialista szókincs gyöngyszemei egy-egy fejezetbe, amelyek egymástól két jól megkülönböztethető látásmódot teremtenek. A beszélők közti eltérésekből a személyek egymáshoz való viszonya is leszűrhető. Ha röviden akarnánk összefoglalni, akkor mindenki a maga igazát vallja, mindig a másik a hibás. Így ismerhetjük meg a feleség vagy a sógor kimunkált karakterét, amelyeket egy harmadik személyű, semleges narrátor elbeszélése alapján nem tudott volna ilyen „pártatlanul”, letisztultan bemutatni az író, bár a jellemek jó és rossz pólusa természetesen így is élesen kirajzolódik. Ennek a típusú narrációnak egyértelmű előnye az, hogy gyakorlatilag az én-elbeszélések darabkáiból az olvasó maga illeszti össze a történetet, így ő is részesevé válik a regénynek. Úgy tűnik, mintha szabadságában állna megítélni az adott szereplőt. Az író láthatatlansága azonban itt a legrafináltabb, ettől válik igazán izgalmassá a *Mire minden jóra fordul*.

Személyes, emberi sorsokon keresztül bontakozik ki tehát egy élet tragédiája, amelyben egy egész ország tragédiája benne foglaltatik. A regényben, ha van is feloldás, a megoldás késik, hogy mire fordul minden jóra, azt az olvasó képzeletére bízva az író.

Ughy Szabina